



**O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARI ORQALI
BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING NUTQIY
FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI**

Rahimova O'g'iljon Tohirovna

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish savodxonligi darslari orqali nutqiy faollikni shakllantirish masalalari ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilinadi. O'qish savodxonligining o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishdagi o'rni, dars jarayonida qo'llaniladigan samarali metodlar, interfaol yondashuvlar va pedagogik texnologiyalarning ahamiyati yoritib beriladi. Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda nutqiy faollikni oshirish yo'llari asoslab beriladi hamda o'qituvchi faoliyatining hal qiluvchi roli ochib beriladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, o'qish savodxonligi, nutqiy faollik, og'zaki nutq, yozma nutq, interfaol metodlar, pedagogik texnologiyalar.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning shaxs sifatida shakllanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, aynan shu davrda ularning nutqiy faoliyati, muloqot madaniyati va fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi. Boshlang'ich sinfda o'qitiladigan fanlar orasida o'qish savodxonligi alohida o'rin tutadi, chunki u o'quvchilarning nafaqat o'qish va tushunish ko'nikmalarini, balki og'zaki va yozma nutqini shakllantirishda ham muhim vosita hisoblanadi. O'qish savodxonligi darslari orqali o'quvchilar matnni



anglash, fikrni ifodalash, voqealarga munosabat bildirish va mustaqil xulosa chiqarishni o'rganadilar. Shu sababli boshlang'ich sinfda o'qish savodxonligi darslarini samarali tashkil etish va nutqiy faollikni rivojlantirish dolzarb pedagogik masalalardan biri sanaladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari yosh xususiyatiga ko'ra nutqiy jihatdan faol rivojlanish bosqichida bo'ladilar. Bu davrda ularning so'z boyligi kengayadi, gap tuzish malakalari shakllanadi va muloqotga bo'lgan ehtiyoji ortadi. Agar o'qish savodxonligi darslari faqat matnni o'qish va qayta hikoya qilish bilan cheklanib qolsa, o'quvchilarning nutqiy faolligi yetarli darajada rivojlanmasligi mumkin. Shu bois dars jarayonida o'quvchilarni erkin fikrlashga, savol berishga, o'z munosabatini bildirishga undaydigan metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'qish savodxonligi darslarida nutqiy faollikni shakllantirishda o'qituvchining pedagogik mahorati muhim rol o'ynaydi. O'qituvchi dars jarayonida o'quvchilarga tayyor bilimni beruvchi emas, balki ularni mustaqil fikrlashga yo'naltiruvchi shaxs sifatida faoliyat yuritishi lozim. O'quvchilarning fikrini tinglash, ularni rag'batlantirish, savollariga to'g'ri va tushunarli javob berish orqali o'qituvchi o'quvchilarda nutqiy faollikni oshiradi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun qulay psixologik muhit yaratish, ularning fikr bildirishdan qo'rqmasliklariga erishish muhim hisoblanadi.

Nutqiy faollikni shakllantirishda interfaol metodlardan foydalanish katta samara beradi. Guruhli ishlash, rolli o'yinlar, savol-javoblar, matn asosida suhbatlar o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantiradi. Bunday faoliyat jarayonida o'quvchilar bir-biri bilan muloqot qiladi, o'z fikrini ifodalaydi va boshqalarning fikrini tinglashni o'rganadi. Bu esa ularning nutqiy madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Interfaol metodlar



o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularni faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi.

O'qish savodxonligi darslarida matn bilan ishlash jarayoni nutqiy faollikni rivojlantirishning asosiy vositalaridan biridir. Matnni tahlil qilish, asosiy g'oyani aniqlash, qahramonlar faoliyatiga baho berish orqali o'quvchilar o'z fikrini og'zaki va yozma shaklda ifodalashni o'rganadilar. Matn asosida savollar tuzish, matnni davom ettirish, voqealarga muqobil yakun o'ylab topish kabi topshiriqlar o'quvchilarning ijodiy va nutqiy faoliyatini faollashtiradi. Bu jarayonda o'quvchilar o'z so'z boyligini boyitadi va nutqiy kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida yozma nutqni shakllantirish ham o'qish savodxonligi darslarining muhim vazifalaridan biridir. O'qilgan matn asosida reja tuzish, qisqa bayon yozish, fikrni yozma shaklda ifodalash orqali o'quvchilar yozma nutq ko'nikmalarini egallaydilar. Yozma nutqni rivojlantirish jarayonida o'quvchilarning fikrlash qobiliyati, mantiqiy izchilligi va savodxonligi oshadi. Shu bilan birga, yozma ishlar orqali o'quvchilarning mustaqil ishlash malakalari ham shakllanadi.

Nutqiy faollikni oshirishda rag'batlantirish muhim o'rin tutadi. O'quvchilarning har qanday ijobiy faolligi, fikr bildirishga bo'lgan intilishi o'qituvchi tomonidan qo'llab-quvvatlanishi lozim. Maqtoov, ijobiy baho va e'tirof o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularni faolroq bo'lishga undaydi. Ayniqsa, boshlang'ich sinfda o'quvchining fikrini tanqid qilishdan ko'ra, uni to'g'ri yo'naltirish va rag'batlantirish samaraliroq hisoblanadi.

O'qish savodxonligi darslari orqali nutqiy faollikni shakllantirishda oila va maktab hamkorligi ham muhim ahamiyatga ega. Ota-onalarning farzandi bilan birgalikda kitob o'qishi, o'qilgan matn yuzasidan suhbatlashishi,



bolaning fikrini tinglashi nutqiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Oila va maktabning uzviy hamkorligi o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish savodxonligi darslari orqali nutqiy faollikni shakllantirish murakkab va tizimli pedagogik jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish uchun o'qituvchining pedagogik mahorati, interfaol metodlardan foydalanish, matn bilan ishlashning samarali usullari hamda rag'batlantirish mexanizmlaridan oqilona foydalanish zarur. O'qish savodxonligi darslari orqali rivojlangan nutqiy faollik o'quvchilarning keyingi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli o'qishiga va shaxs sifatida kamol topishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar (snoskalar)

1. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2017.
2. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
3. Qodirov A., Saidov O. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
4. Ishmuhammedov R.J. Ta'limda interfaol metodlar. – Toshkent: Innovatsiya, 2020.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Boshlang'ich ta'lim davlat ta'lim standarti. – Toshkent, 2021



6. Vygotskiy L.S. Bolalar nutqi va tafakkuri. – Moskva: Pedagogika, 2016.

7. Leontev A.N. Nutq faoliyati nazariyasi. – Moskva, 2015.